

Wiadomości Numizmatyczne, R. LXII, 2018, z. 1–2 (205–206)

DOI 10.24425/wn.2018.125050

DOMINIK SZULC, DARIUSZ KOŁODZIEJCZYK

**ZNALEZISKO POŁOWY ZŁOTEJ MONETY OSMAŃSKIEJ
Z MIEJSCOWOŚCI KOPCE (POW. JANOWSKI, WOJ. LUBELSKIE).****Przyczynek do okoliczności napływu monet osmańskich
na ziemie polskie do początku XX wieku**

ABSTRACT: The article presents a recent find of a half of Sultan Mahmud II's gold coin dated at 1828–1829 AD and presents it in the context of other finds of Ottoman coins in the Polish lands till the beginning of the twentieth century. The authors point out that this is probably the first find of this ruler's gold coin and one of few recorded finds of Mahmud II's coins in the former and present territory of Poland.

1. OKOLICZNOŚCI ZNALEZIENIA I OPIS MONETY

Latem 2017 r. dyrekcja Muzeum Regionalnego w Janowie Lubelskim doniosła nam oraz Lubelskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków o zgłoszonym niedługo wcześniej znalezisku dobrze zachowanej połowy złotej monety osmańskiej. Przypadkowego znaleziska dokonał mieszkaniec wsi Wierzchowiska (gm. Modliborzyce, pow. janowski) podczas weekendowej wycieczki.

Znaleziona moneta to *hayriye* sułtana Mahmuda II z dynastii Osmanów (AH 1223–1255 = AD 1808–1839), z 22 r. panowania (AH 1244 = AD 14 VII 1828 – 2 VII 1829), men. Kostantiniye (Konstantynopol), bez widocznego nominału.

Av. W polu widoczna górna część tugry (monogramu) i dewizy Mahmuda II — ADLI (tur. „sprawiedliwy”), w kartuszu na obrzeżu słowo SULTAN. Niezachowana dolna część monety z kolejnymi kartuszami oddzielonymi motywami roślinnymi, zawierała słowa SELATIN-I ZAMAN, które wraz ze słowem *Sultan* stanowiły zwrot: SULTAN-I SELATIN-I ZAMAN (tur. „sułtan sułtanów wszechczasów”).

Rv. W polu widoczne słowa ZURIBE FI [alternatywna wymowa *duribe fi*] (tur. „wybito w”), oraz liczba „22” oznaczająca rok panowania Mahmuda II, w którym wybito monetę, zaś w kartuszu na obrzeżu słowo GAZI. Niezachowana dolna część pola zawierała słowa QUSTANTINIYE 1223, a więc miejsce emisji (Konstantynopol) oraz rok wstąpienia na tron sułtana (według kalendarza hidżry), zaś na obrzeżu oddzielone motywami roślinnymi kartusze zawierające słowa MAHMUD (po lewej) i HAN (po prawej), które wraz ze słowem *gazi* stanowiły zwrot: *Mahmud han gazi* (tur. „Mahmud chan, wojownik za wiarę”)¹.

Górny fragment tугry Mahmuda II
zachowany na awersie odnalezionej monety

Ryc. 1. Kopce, pow. janowski. Moneta Mahmuda II

Waga ok. 0,7 g; średnica (osi poziomej) 21 mm (Pere 1968, s. 244, nr 746)², próba według ordynacji 0,873 [?] (Pere 1968, s. 241, 243, nr 738, tab. 50)³. Zachowała się górna część monety, która w nieokreślonym czasie (przed czy po wywiezieniu z Imperium Osmańskiego?) uległa podziałowi. Moneta jest w dobrym stanie, drobne starcia awersu widać tylko przy krawędzi przecięcia. Dość regularna krawędź podziału wskazuje, że był on celowy. Przyczyna tego nie jest znana — czy zamierzano monetą jako kawałkiem złota obracać na rynku Królestwa Polskiego według wagi, czy miała posłużyć do przetopu⁴, czy też funkcjonować jako ozdoba. Na awersie monety widoczny jest ślad, być może po otworze, co nie pozwala wykluczyć, że monetę wykorzystywano jako ozdobę.

¹ Z odczytem tym zgodna jest ekspertyza monety, o jaką Muzeum Regionalne w Janowie Lubelskim niezależnie wystąpiło do dra Piotra Nykiela z Katedry Turkologii Uniwersytetu Jagiellońskiego (ekspertyza w posiadaniu Muzeum).

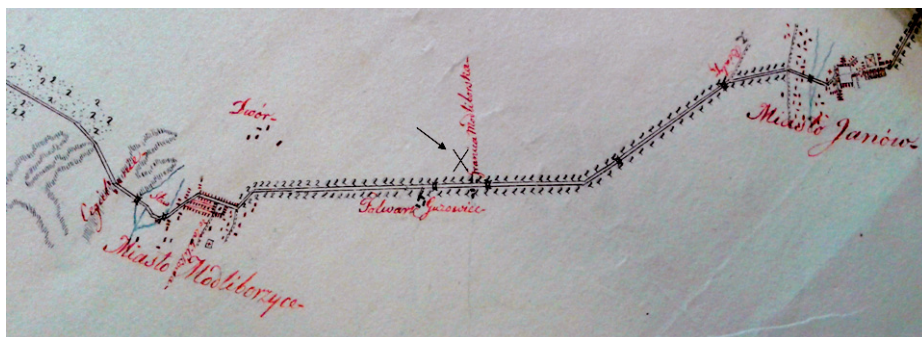
² Nuri Pere nie podał próby interesującej nas monety bitej w Konstantynopolu. Dla całej monety podana waga wynosi 1,4 g, stąd szacowany przez nas ciężar 0,7 g dla jej połowy.

³ W tym miejscu Pere podał próbę egzemplarza wybitego w mennicy bagdadzkiej, zakładamy jednak, że dla mennicy w Konstantynopolu była taka sama.

⁴ W okresie Królestwa Kongresowego odczuwalny był deficyt rodzimych monet złotych wynikający ze strat, jakie mennice ponosiły wybijając je (Terlecki 1960, s. 96). Złoto na monety i medale sprowadzano w tej sytuacji w sztabkach na ogół z państw Europy zachodniej, ale także Rosji (Terlecki 1931, s. 4).

2. MIEJSCE ZNALEZIENIA I JEGO KONTEKST HISTORYCZNY

Monetę wyorano podczas głębokiej orki letniej. Znalazca wskazał pole leżące 250–300 m od skrzyżowania drogi krajowej oznaczonej dwoma symbolami S19 i S74 (trasa Lublin–Rzeszów, odcinek między Janowem Lubelskim a Modliborzycami) oraz drogi polnej prowadzącej do wsi Wolicy Kolonii (gm. Modliborzycy), w odległości ok. 2–3 m od tej ostatniej, przez które przechodził podczas wycieczki. Najbliższą miejscowością są Kopce (gm. Janów Lubelski), oddalone od miejsca znalezienia monety o niecały 1 km⁵. Odnalezionej monecie osmańskiej towarzyszyły inne, rozproszone na niewielkim obszarze, a wśród nich m.in. grosze Stanisława Augusta, miedziane grosze polskie z okresu Królestwa Polskiego, srebrne 10 groszy z datą 1840⁶, czy rosyjskie kopiejki z 2. połowy XIX w. w liczbie kilkunastu egzemplarzy, a więc monety pozostające w obiegu zapewne od schyłku XVIII do początku XX w. Wszystkie je odnalazł na powierzchni wyoranej ziemi ten sam znalazca. Fakt, że znajdowały się na niewielkiej powierzchni, sugeruje, iż było to miejsce wymiany pieniężnej (np. karczma), bądź w inny sposób sprzyjało gubieniu monet w dłuższym okresie, gdyż po upadku powstania styczniowego w obiegu na terenie Królestwa pozostawały już tylko monety rosyjskie⁷. Ze względu na niewielką wartość większości odnalezionych monet mniej prawdopodobne jest, aby stanowiły one część rozproszonego, np. w efekcie jakichś prac ziemnych, skarbu.

Ryc. 2. Fragment mapy traktu Pułankowice-Frampol autorstwa Karola Bojanowskiego z 1829 r. Między Modliborzycami a Janowem widoczny folwark Guzowiec oraz granica gruntów miejskich (znakiem X oznaczono miejsce odnalezienia monety); Archiwum Państwowe w Lublinie, Archiwum Ordynacji Zamojskiej, sygn. 6004, k. 2.

⁵ Okoliczności odnalezienia podajemy za protokołem odbiorczym monety przygotowanym w Muzeum Regionalnym w Janowie Lubelskim.

⁶ Moneta 10-groszowa bita była przez Mennicę Warszawską aż do 1865 r. z datą 1840 (Terlecki 1966, s. 11).

⁷ Żabiński 1981, s. 198.

Ryc. 3. Pogranicze gruntów miasta Janowa i dóbr Modliborzycze ok. 1822 r. Pośrodku widoczny trakt z Janowa do Modliborzyc, po prawej zaś linia graniczna i punktowo zaznaczone nieopisane znaki graniczne (znakiem X oznaczono miejsce odnalezienia monety); Archiwum Państwowe w Lublinie, Archiwum Ordynacji Zamojskiej, Plany, nr 25.

Osadnictwa w okolicach obecnej miejscowości Kopce nie ma jeszcze na mapie kwatermistrzowskiej tzw. Nowej (Zachodniej) Galicji austriackiego płk. Antona barona Mayera von Heldensfelda, opracowanej w latach 1801–1804 według informacji zebranych w latach 1779–1783 i wydanej drukiem w 1808 r.⁸ W epoce Królestwa Polskiego, a więc w czasie emisji odnalezionej monety osmańskiej, teren ten stanowił granicę dóbr Modliborzycze i Ordynacji Zamojskiej (grunta ówczesnego miasta Janowa Ordynackiego)⁹. Nazwa Kopców może pochodzić od kopców granicznych, gdyż nieokreślone znaki graniczne na tym terenie zaznaczono na planach z 1804 i z ok. 1822 r.¹⁰ Zenon Baranowski uważa, że osada Kopce powstała prawdopodobnie dopiero w okresie międzywojennym, przed 1938 r., początkowo jako część Janowa Lubelskiego (dawnego Ordynackiego), z którego została wydzielona dopiero w 1973 r.¹¹

⁸ *Carte von West-Gallizien 1808*; w portalu www.mapire.eu jako część „First Military Survey 1763–1787” [dostęp: 18 IV 2018].

⁹ APL, AOZ 1822, nr 25.

¹⁰ APL, PRU 1804, sygn. 207; APL, AOZ 1822, nr 25.

¹¹ Baranowski 2001, s. 30. Niemniej na tzw. obrębówce z 1962 r., przedstawiającej powiat janowski, a więc mapie w skali 1:25 000 wydanej przez Zarząd Topograficzny Sztabu General-

Już na mapie Heldensfelda widoczna jest droga polna do Wolicy, przy której odnaleziono monetę. W okresie Królestwa Polskiego obecna droga krajowa S19 i S74 była ważnym traktem, łączącym południowo-wschodnie powiaty województwa lubelskiego z portami rzecznyymi oraz magazynami Składowym i Soli w Zawichoście i Rachowie nad Wisłą, a także miasta takie jak Biłgoraj, Tarnogród, czy Zamość z Kraśnikiem i Lublinem, a dalej gościńcem bitym z Warszawą¹². Na mapie tego traktu, opracowanej w 1829 r. przez K. Bojanowskiego, w pobliżu miejsca odnalezienia monety osmańskiej, po drugiej stronie drogi z Janowa do Modliborzyc, zaznaczono folwark Guzowiec, należący do dóbr Modliborzyc¹³. Ten sam folwark widoczny jest jeszcze na niemieckiej mapie z 1915 r.¹⁴, jako *Фл. Гузовецъ*¹⁵. Jego nazwa może świadczyć o nieco wcześniejszym osadnictwie, gdyż z 1750 r. mamy wiadomość o niewielkich osadach, nieprzynoszących plebanowi modliborzycyckiemu dziesięciny, na terenie tzw. *kopanin*, a więc karczowisk nowo wziętych pod uprawę¹⁶, głęboko w *Guzowym Lasku* między Janowem a Modliborzycami¹⁷. Wiemy również, że między tymi miejscowościami, po stronie dóbr modliborzycyckich, była w 1860 r. austeria¹⁸.

3. HAYRIYE Z KOPCÓW NA TLE OKOLICZNYCH ZNALEZISK MONET

Obszar między Modliborzycami a obecnym Janowem Lubelskim jest równinny i już w końcu XVIII w. był bezleśny¹⁹. Najbardziej znane dotychczas było znalezisko bliżej nieopisanego denara rzymskiego z Modliborzyc²⁰, skarb wczesnonowożytnych monet polskich i obcych odkryty podczas prac ziemnych w 1972 r. w Kolonii Zamek²¹, a także skarb 28 monet polskich z lat 1550–1662 z miejscowości Wolica, który — opracowany i przekazany do zbiorów Muzeum

nego WP, wieś figuruje już jako odrębna osada pod nazwą Borownica-Kopce (*Nazwy miejscowe Polski* 2003, s. 126).

¹² Osiński 2014–2015, s. 421.

¹³ APL, AOZ 1829, k. 2.

¹⁴ *Osteuropa 1915*, arkuusz „Gruppe Breßt Litowßk”; w portalu MAPSTER [dostęp: 30 IX 2018].

¹⁵ *Klucz znaków przyjętych 1918–1939*, s. 5.

¹⁶ *Kopanina* 1962, s. 339.

¹⁷ APL, AMM 1750, s. 11.

¹⁸ Osiński 2014–2015, s. 446.

¹⁹ *Carte von West-Gallizien 1801–1804*.

²⁰ Pękałski 1963, s. 129.

²¹ Męclewska 1973, s. 222–228; Męclewska, Mikołajczyk 1983, s. 79, nr 257. Znalezisko to po jego zdeponowaniu w szkole w Modliborzycach jeszcze w 1972 r. zaginęło (przyjmuje się, że 146 egz. trafiło do warszawskiej Desy). Było bardzo interesujące. Stanowiło bowiem aż ok. 0,5 litra monet (co najmniej 203 egzemplarze) od denarów po szóstaki, w tym monet polskich (od Jana Olbrachta do Zygmunta III Wazy), pruskich (księcia Albrechta z 1559 r.), węgierskich (od Ferdynanda I z 1537 r. do Rudolfa II z 1601 r.), czeskich (Maksymiliana II z 1570 r.), niemieckich (od Albrechta II bawarskiego z 1562 do Adolfa XIII z Holsztyna z 1600 r.) oraz siedmiogrodzkich (Zygmunta Batorego z 1597 r.).

Lubelskiego na Zamku przed 1972 r. — dziś uznaje się za zaginiony²². W 1959 r. znaleziono w Modliborzycach dwie monety Stanisława Augusta: trojak z 1766 r. i grosz miedziany z 176[.] r.²³, bliskie czasowo niektórym monetom z omawianego pola. To zestawienie należałoby uzupełnić jeszcze o liczne luźne znaleziska, najczęściej przypadkowe, dokonane podczas prac ziemnych głównie na polach wokół Góry Chełm, m.in. grosza koronnego Zygmunta III Wazy z 1611 r.²⁴, szóstaka pruskiego Fryderyka II Wielkiego z mennicy królewieckiej z 1755 r., grosza Augusta III także z 1755 r., szelągów koronnych i litewskich Jana Kazimierza, kopiejek rosyjskich oraz współczesnych odnalezionej monecie osmańskiej groszy Królestwa Kongresowego²⁵. Dotychczas nie odnotowano na tym terenie monet złotych.

4. *HAYRIYE* Z KOPCÓW NA TLE ZNALEZISK ZŁOTYCH MONET OSMAŃSKICH Z DAWNYCH ZIEM RUSKICH KORONY ORAZ TERENU OBECNEJ POLSKI

Dla dawnych ziem ruskich Korony oraz terenu obecnej Polski Marta Męcłewska i Andrzej Mikołajczyk oraz Mykoła Kotlar zebrali i opisali łącznie 28 znalezisk pojedynczych złotych monet osmańskich oraz skarbów z ich udziałem, głównie z XVI i XVII oraz nieliczne z XVIII w. Uzupełnić je można jeszcze o cztery kolejne znaleziska opisane m.in. przez Władimira Szłapinskiego. Spośród tych należałoby wymienić znaleziska z dawnych ziem ruskich Korony z Rajkowiec (obecnie obwód chmielnicki na Ukrainie)²⁶, domniemany skarb z Woli Podłużnickiej (obwód rówieński)²⁷, skarby z Kaniowa (obwód czerkaski)²⁸, Klepaczy (obwód połtawski) oraz Skołobowa koło Radziwiłłowa (obwód rów-

²² Brak go dziś w zbiorach Muzeum Lubelskiego. Por. Patryn 1972, s. 54; Męcłewska, Mikołajczyk 1991, nr 952, s. 89 (tu błędna data odnalezienia 1972 r.).

²³ Wojtulewicz 1964, s. 216.

²⁴ Fotografie rewersu tej monety opublikowano w: Szulc 2014–2015a, s. 193.

²⁵ Monety te, po zmierzeniu, zważeniu i sfotografowaniu w Muzeum Regionalnym w Janowie Lubelskim, pozostawiono w rękach znalazców.

²⁶ Jest to znalezisko monet z XIV–XVII w. dokonane jeszcze w 1886 r. Część tego liczącego ponad 1000 egz. skarbu stanowiły rzekomo dirhemy sułtanów Ahmeda I i Mustafy I z początku XVII w. z litewską kontramarką (Kotlar 1975, s. 36, nr 71). Nie można być jednak całkowicie pewnym zarówno datacji, jak i rodzaju monet przywołanych przez Kotlara (w rzeczywistości dirhem był monetą srebrną a nie złotą, przy czym za panowania Mustafy I zaprzestano już jego emisji; Pere 1968, s. 12 i 141), gdyż Kotlar mylił imiona władców osmańskich, podając datacje monet, które nie odpowiadały panowaniu podanych przez niego sułtanów. Stąd nie wiadomo, czy błędnie podał on datację odnalezionych monet, czy też imiona poszczególnych władców, albo w ogóle pomylił monety.

²⁷ Nieznana liczba złotych monet osmańskich lub perskich z XVII w. odnalezionych w 1931 r. (Mikołajczyk 1978a, s. 38, nr 30; tenże 1978b, s. 84, nr 73).

²⁸ 3 złote ałtuny oraz 6 złotych dukatów holenderskich z lat 1592–1614 (Mikołajczyk 1978b, s. 79, nr 17).

nieński)²⁹, Podjarkowa i Wołostkowa (obwód lwowski)³⁰, zaś z obszaru obecnej Polski znaleziska z Chotyni lub Wschowy³¹, Stargardu Szczecińskiego³², Piechowic³³, spod Warki³⁴, z Gniezna³⁵, Głogowa³⁶, domniemany z Miłomłyn³⁷, Wilkowa niedaleko Olsztyna³⁸, Nowego Dworu koło Ornety³⁹ oraz Nysy⁴⁰. Żaden

²⁹ Złote monety Murada III i Ahmeda I odnalezione w 1970 r. w skarbie ok. 1000 monet różnej proveniencji sprzed 1634 r. (Mikołajczyk 1978a, s. 42–43, nr 63).

³⁰ Znaleziska z 1936 i 1971 r. liczące odpowiednio 2112 oraz 1571 monet złotych, w tym łącznie w obu tych skarbach 12 monet tureckich z I. połowy XVII w. (Szłapinskij 2000, s. 26, przyp. 151).

³¹ Stanowiły je złoty ałtun Murada III (1574–1595) bity w Konstantynopolu, kolejny ałtun tego sułtana bity w Kairze oraz ałtun Ahmeda I (1603–1617) z mennicy w Damaszku, pochodzące ze skarbu z Chotyni koło Garwolina, zdeponowanego po 1663 r. (Mikołajczyk 1978b, s. 82, nr 51; Męcłewska, Mikołajczyk 1991, nr 956, s. 90). Zdaniem Mikołajczyka skarb z Chotyni, w odróżnieniu od pozostałych skarbów złoto-srebrnych z ziem polskich charakteryzuje szczególnie wysoki odsetek złota (Mikołajczyk 1978b, s. 69).

³² Znalezisko z 1881 r. ze Stargardu Szczecińskiego zdeponowano w fundamentach starego domu zapewne po 1662 r. Stanowiły je m.in. 3 złote monety wybite między 1566 a 1603 r. za panowania sułtanów Selima II (1566–1574), Murada III i Ahmeda I w mennicach w Algierze, Aleppo i Bagdadzie (Męcłewska, Mikołajczyk 1991, nr 951, s. 89).

³³ Skarb złotych monet różnej proveniencji z XV–XVII w., odnaleziony w 1979 r. w Piechowicach (woj. dolnośląskie). Składały się na niego m.in. ałtuny Selima I, rzekomo z 1520 r., Selima II z 1566, Murada III z 1574 i Ahmeda I z lat 1603 i 1604 r. wybite w Tokacie, Kairze, Konstantynopolu i Damaszku (Miszczuk 2012, s. 45). Osiem spośród tych monet jest obecnie w Muzeum Karkonoskim w Jeleniej Górze (Małarczyk 2013, s. 65).

³⁴ Wiadomość z 1993 r. o znalezisku kilkudziesięciu monet złotych spod Warki (*tpq* 1635), w tym z mennic w Egipcie, Damaszku i Konstantynopolu, sułtanów Sulejmana I (1520–1566), Selima II, Murada III, Mehmeda III (1595–1603) i Ahmeda I (Paszkiwicz 1995, s. 170–171). Jarosław Dutkowski przypuszcza, że skarb ten mógł być identyczny z opisanym przez niego w 1998 r. skarbem monet spod Warki, składających się z ponad 60 ałtunów, ukrytym po 1650 r. Wymienił bite w Egipcie, Damaszku i być może Konstantynopolu ałtuny Selima II, Murada III, Mehmeda III i Ahmeda I (Dutkowski 1998, s. 219).

³⁵ Nieokreślona złota moneta z XVI lub XVII w. odnaleziona wśród innych w 1826 r. (Męcłewska, Mikołajczyk 1983, s. 174, nr 619; Mikołajczyk 1978b, s. 80, nr 24; Kluge 1978, s. 104, nr 19).

³⁶ W 2004 r. w Głogowie odnaleziono zdeponowany prawdopodobnie po ok. 1650 r. skarb monet, wśród których najstarsze stanowiły złote ałtuny Sulejmana Wspaniałego rzekomo z 1520 r. (Grochowska 2006, s. 31–32).

³⁷ W 1899 r. pod Miłomłynem wykopano m.in. 4 złote monety z XVI w. uznane wówczas za „arabskie”, choć Męcłewska i Mikołajczyk przypuszczają, że mogły być to monety osmańskie (Męcłewska, Mikołajczyk 1983, s. 67, nr 193).

³⁸ Domniemana jedna złota moneta osmańska, być może z XVI lub początku XVII w., odkryta wraz z prawie 1200 innymi monetami w 1841 r. (tamże, s. 81, nr 262; Kluge 1978, s. 96, nr 4).

³⁹ Męcłewska i Mikołajczyk przypuszczają, że zidentyfikowana w 1900 r. jako moneta arabska była faktycznie złotą monetą osmańską, może z XVI–XVII w. (Męcłewska, Mikołajczyk 1983, s. 132, nr 453).

⁴⁰ Męcłewska i Mikołajczyk uznali jedną z 148 odnalezionych w 1939 r. monet za osmańską (tamże, s. 168, nr 598).

z nich nie pochodzi jednak z Lubelszczyzny, skąd żadnej monety osmańskiej nie znali również Henryk Wojtulewicz, Konrad Grochecki i Katarzyna Solarska, podsumowujący wiedzę o znaleziskach monet z tego regionu⁴¹. Już jednak po ich publikacji Tomasz Dzieńkowski zgłosił pochodzące z Trawnik (gm. loco, pow. Świdnik) znalezisko srebrnego aspra Murada II z lat między 1421 a 1451 r., wybitego w Serres w dzisiejszej greckiej Macedonii⁴².

5. *HAYRIYE* Z KOPCÓW NA TLE ZNALEZISK MONET MAHMUDA II Z TERENU OBECNEJ POLSKI

Jak dotychczas na terenie obecnej Polski odnotowano tylko jedno pewne znalezisko monety Mahmuda II. Jest to srebrny piast z lat 1808–1809, znaleziony jeszcze w 1887 r. w skarbie monet z m. Lubanie (w latach 1808–1809 Księstwo Warszawskie; w 1887 r. zabór rosyjski; obecnie gm. Lubanie, pow. włocławski), zdeponowanym po 1830 r.⁴³ Ok. 1819 r., a więc w okresie panowania Mahmuda II, znaleziono również srebrny aspr na Dolnym Śląsku, być może w Radomicach (pow. lwówecki), nie wiemy jednak, czy monetę wybito za czasów tego sultana, czy też jednego z jego poprzedników⁴⁴. Ponadto osiem monet miedzianych opisanych obecnie jako Mahmuda II, a także jego syna i następcy Abdülmecida I (1839–1861) oraz jednego z poprzedników Abdülhamida I (1774–1789), jest w zbiorach Muzeum Okręgowego w Sieradzu⁴⁵. Brak było jednak dokładnego rozpoznania tych monet, a także bliższych informacji o ich pochodzeniu. Napłynęły do tej placówki w różnym czasie, począwszy od lat przedwojennych do co najmniej 1953 r. jako dary⁴⁶. Jedna z nich, jak się okazało, pochodzi z czasów sultana Abdülmecida I z roku 1273 H (IX 1856–VIII 1857)⁴⁷. Nie można więc wykluczyć, że dotarła na ziemie polskie wraz z jakimś żołnierzem rosyjskim powracającym z wojny rosyjsko-osmańskiej, najpewniej krymskiej (1853–1856). Podobną drogą pod Kopce mogła naszym zdaniem przedostać się odnaleziona tam połowa złotej monety Mahmuda II.

⁴¹ Wojtulewicz 1999, s. 5–11; Grochecki, Solarska 2010, s. 113–138.

⁴² Paszkiewicz 2012, s. 136.

⁴³ Męciewska, Mikołajczyk 1991, nr 1803, s. 250.

⁴⁴ Kubiak, Paszkiewicz 1998, s. 306, nr 953.

⁴⁵ Urbański 2006, s. 18.

⁴⁶ Ich karty katalogowe opracowała w 1974 r. Maria Wiśnińska na podstawie fotografii numizmatów wykonanych przez K. Wecela. Za przekazanie kserokopii kart do wglądu serdecznie dziękujemy kierownikowi Działu Archeologii i Paleontologii Muzeum Okręgowego w Sieradzu, Panu mgr. Markowi Urbańskiemu.

⁴⁷ W karcie katalogowej w Dziale Archeologii i Paleontologii Muzeum sieradzkiego zidentyfikowana jako 10 para i błędnie datowana na rok 1200 H. Identyfikację poprawiono na podstawie fotografii. W książce Perego zamieszczono wizerunek egzemplarza pochodzącego z roku 1270 H (Pere 1968, s. 261, tabl. 59, nr 905).

6. MOŻLIWA DROGA PRZEDOSTANIA SIĘ MONETY Z IMPERIUM OSMAŃSKIEGO

Znaleziska monet osmańskich na obecnych ziemiach polskich, jak również ruskich dawnej Korony należą do rzadkości⁴⁸. Odnaleziona w okolicy Kopców *hayriye* była jedną z pięciu rodzajów złotych monet bitych w tym czasie w Imperium Osmańskim obok *zer-i mahbub*, *rumi*, *adli* i *mahmudiye*, przy czym każda ze złota o innej próbie⁴⁹. Emisję *hayriye*, *rumi* i *adli* podjęto dopiero podczas rządów Mahmuda II. Za panowania tego sultana doszło do apogeum zmniejszania wartości wewnętrznej monet osmańskich, rozpoczętego jeszcze w latach 60. XVIII w. i trwającego aż do lat 1844–1845⁵⁰. Zmieniano też typy i zawartość kruszcu w monetach złotych⁵¹. Było to działanie celowe, mające rekompensować budżetowi państwa duży deficyt — jeden z przejawów kryzysu państwa osmańskiego, spowodowanego m.in. licznymi wojnami oraz obcymi interwencjami zbrojnymi⁵². Jedną z takich wojen, toczona w latach 1828–1829 z Rosją, zakończyła się zwycięstwem Mikołaja I⁵³. Wojskami rosyjskimi dowodzili w niej Iwan Dybicz i Iwan Paskiewicz, których już w 1831 r. widzimy na czele wojsk rosyjskich walczących z powstaniem listopadowym⁵⁴. Odnaleziony pod Kopcami fragment monety Mahmuda II mógł więc zostać przywieziony, a następnie np. zagubiony, przez żołnierza rosyjskiego biorącego udział w obu kampaniach. W pobliżu Janowa walki polsko-rosyjskie były wówczas dość intensywne⁵⁵.

⁴⁸ Wśród skarbów monet złotych zdeponowanych na tym obszarze w 2. połowie XVIII i w 1. połowie XIX w. przeważają liczbowo wg badań Mikołajczyka złote dukaty niderlandzkie, głównie holenderskie, zwłaszcza bite w wielkich ilościach emisje z 3. ćwierci XVIII w. (Mikołajczyk 1978b, s. 72–73).

⁴⁹ Pamuk 2006, s. 13. Więcej na temat systemu monetarnego Imperium Osmańskiego za panowania Mahmuda II czyt. Lane-Poole 1883, s. XXX, 253–259. Borys Paszkiewicz wymienił jeszcze złotą monetę *surre altyn* (Korczyńska, Paszkiewicz 1989, s. 324, ryc. 456).

⁵⁰ Wówczas syn i następca Mahmuda Abdülmecid I zaprowadził nowy system bimetaliczny oparty na małym srebrnym kuruszu (piastrze), zawierającym jednak 1 g czystego srebra, i złotej lirze (funcie), równej 100 piastrom i zawierającej aż 7,216 g złota próby 11/12, wzorowanej na funcie szterlingu i wybijanej już zachodnioeuropejskimi maszynami mennicznymi (Pamuk 2008, s. 825, 844–846).

⁵¹ Pamuk 2008, s. 825, 844–845.

⁵² Çetin 2013, s. 124–125; Pamuk 2000, s. 193–200; Gnjatovič 2012, s. 84–100. Więcej na ten temat Boele, Woudsma 2010, s. 5–7; Damali 2014.

⁵³ O tym konflikcie i kończącym go pokoju adrianopolskim zob. m.in. Szeriemiet 1975, s. 7–185; Aksan 2007, s. 343–362.

⁵⁴ W ówczesnej propagandzie rosyjskiej zwycięstwa nad Persją (1828), Turcją (1829) i Polską (1831) przedstawiano często wspólnie jako kolejne sukcesy rosyjskiego oręża; zob. Ja'fari Mazhab 1396, s. 31–37 (reprodukcje medali okolicznościowych oraz zdjęcie Bramy Moskiewskiej w Petersburgu, na której upamiętniono wszystkie trzy zwycięstwa).

⁵⁵ Janów aż trzykrotnie w tym okresie przechodził z rąk do rąk — w lutym, na przełomie lipca i sierpnia oraz około połowy września 1831 r. (Taźbirek 2011, s. 75–78), przy czym np. w marcu tego roku Rosjanie wciąż zajmowali leżące za Kopcami Modliborzyce, choć sam Janów już stracili, co świadczy o intensywności walk na niewielkim obszarze (tamże, s. 77).

Moneta przed jej przecięciem nie była prawdopodobnie zbyt intensywnie użytkowana i raczej krótko pozostawała w obrocie, o czym świadczy jej stan i możliwe użytkowanie jako ozdoby (o czym pisaliśmy już poprzednio), a nadto nie należała do grupy monet handlowych, przeznaczonych wyłącznie do handlu międzynarodowego. Przedstawiała za to istotną wartość, zwłaszcza gdy w latach 1824–1830 w Królestwie Polskim nastąpił wyraźny wzrost cen złota⁵⁶. Konflikty zbrojne często bowiem przenosiły monety pochodzące z terytoriów objętych działaniami zbrojnymi, jak również monety obce na te terytoria⁵⁷. Właściciel monety mógł też trafić pod Janów uczestnicząc w innych działaniach zbrojnych na terenie Imperium Osmańskiego w okresie rządów Mahmuda II, jak na przykład w 1833 r., gdy wojska rosyjskie zaangażowały się w konflikt sułtana ze zbuntowanym gubernatorem Egiptu Mehmedem (Muhammadem) Alim. W Janowie stacjonowały później (do powstania styczniowego) pułki Aleksopolski jegierski⁵⁸, kozaków dońskich i 17 Archangięłogorodzki (piechoty)⁵⁹. W 1863 r. w niewielkiej odległości od miejsca odnalezienia monety (ok. 250–300 m) oddziały kozackie stoczyły potyczkę z powstańcami styczniowymi, której pamiątką jest dziś kapliczka św. Wincentego a Paulo⁶⁰. Po kolejnej wojnie rosyjsko-osmańskiej z lat 1877–1878 do Janowa skierowane zostały nowe jednostki — 70 Riazski pułk piechoty oraz 17 pułk kozaków dońskich, których żołnierze mogli uczestniczyć w tym konflikcie⁶¹. Przed kilkoma laty na podejściu pod Górę Chełm w pobliżu Modliborzyc, w miejscu okopów z lat 1914–1915⁶², w odległości 2 km od Kopców, znaleziono przyznawany za udział w tej wojnie rosyjski „Medal pamiątkowy wojny w latach 1877–1878”⁶³, pozbawiony wstążki i wykonany w jasnym brązie. Odznaczony nim żołnierz rosyjski, zapewne oficer, był prawdopodobnie najpierw uczestnikiem wspomnianej wojny rosyjsko-osmańskiej (1877–1878)⁶⁴, następnie zaś tzw.

⁵⁶ Korczyńska, Paszkiewicz 1989, s. 354. W efekcie monety złote pozostające dotychczas w obiegu na rynku polskim masowo przetapiano. W interesującym nas przypadku tak się jednak nie stało, skoro połowę monety „oszczędzono”. Przyczyn tego można upatrywać w tym, że próba (stopa) odnalezionej pod Kopcami monety była mniejsza aniżeli próba monet Królestwa Polskiego — podwójnego i pojedynczego złotego polskiego (0,903), a także 20 złotych polskich i złotej rosyjskiej monety 3-rublowej (0,916); por. Terlecki 1960, s. 94, tab. 2; Żabiński 1981, s. 198; Korczyńska, Paszkiewicz 1989, s. 351–352.

⁵⁷ Tak było chociażby w Mołdawii i na Bukowinie, gdzie wojny osmańsko-rosyjskie z lat 1711–1774 doprowadziły nawet do stopniowego wyparcia z miejscowego rynku monetarnego pieniądza osmańskiego na rzecz rosyjskiego (Ogaj 2014, s. 249). Podobne skutki przyniosły wojny toczone na Ukrainie Naddnieprzańskiej (Szałobudow 2010, s. 404–405).

⁵⁸ Jabłońska 2000, s. 74.

⁵⁹ Latawiec 2007, s. 153–154.

⁶⁰ Kossakowski 2012, s. 14–15.

⁶¹ Por. Latawiec 2011, s. 90.

⁶² Zob. AGAD 1915, sygn. 1986, k. 137., k. 137.

⁶³ Por. Bończa-Tomaszewski 1939, s. 618.

⁶⁴ Zob. Hupert 1923, s. 242–272.

I lub II bitwy pod Kraśnikiem z 1914 i 1915 r.⁶⁵ Co prawda, w walkach na froncie rosyjsko-austriackim uczestniczył także osmański XV Korpus, jednak dopiero od września 1916 r. i to wyłącznie w Galicji Wschodniej⁶⁶.

Ciekawe byłoby zestawienie znaleziska monety spod Kopców z innymi znaleziskami monet, które tak jak ona były na ziemiach polskich w okresie wojen Rosji z Imperium Osmańskim lub napłynęły przeniesione prawdopodobnie przez uczestniczących w tych wojnach żołnierzy rosyjskich⁶⁷. O miedzianej monecie 10 para z 1273 AH ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Sieradzu już wspomnieliśmy. Tymczasem pomimo dość częstej obecności wojsk rosyjskich na ziemiach polskich co najmniej od początku XVIII w. (wielkiej wojny północnej 1700–1721 r.), zaś od 1830 do 1915 r. obecności stałej, analogii mamy wyjątkowo niewiele i to w odniesieniu do monet wszystkich rodzajów. Irina Kolobova i Andrzej Mikołajczyk dostrzegli dla XVIII i XIX w. jedynie niewielki wzrost liczby miedzianych i złotych monet rosyjskich m.in. przyniesionych przez żołnierzy carskich, zwłaszcza na zajętych przez Rosję wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej⁶⁸. Jeśli jednak chodzi o monety osmańskie, które mogły być przyniesione przez żołnierzy rosyjskich, to warto przypomnieć, że w 1959 r. na polu koło Popkowic (gm. Urzędów, pow. Kraśnik, woj. lubelskie), leżących zaledwie kilkanaście kilometrów od Kopców, odnaleziono duży skarb monet datowanych od IV w. po Chr. do 1914 r., zapewne kolekcję, zdeponowaną być może w związku z poważnymi walkami toczonymi koło Popkowic w latach 1914–1915⁶⁹. Było tam osiem bitych w Egipcie monet sułtana Abdülhamida II (1876–1909), w tym srebrne ½ piastra oraz miedziane monety para o różnych nominałach⁷⁰. Brak bliższej identyfikacji tych monet, zwłaszcza ustalenia roku emisji, uniemożliwia jednak uznanie ich za przywiezione przez żołnierza rosyjskiego z wojny z państwem osmańskim z lat 1877–1878. W istocie ich właściciel, jeśli pochodził z tego terenu, mógł je nabyć lub zdobyć w inny sposób i zdeponować w obawie przed utratą w efekcie działań wojennych. Przypomnijmy jednak dla porządku, że właśnie z tych lat pochodzi

⁶⁵ Szulc 2014–2015b, s. 21 (tu fotografia medalu).

⁶⁶ Nykiel 2015, s. 45–61.

⁶⁷ Na marginesie przypomnieć można, iż sporządzone przez Mikołajczyka zestawienie liczby skarbów monet na dawnym pograniczu wschodnim i południowym Rzeczypospolitej nie wykazało, by z okresu wojen polsko-osmańskich lat 1620–1621 oraz 1672–1673 zachowało się więcej takich skarbów w porównaniu z innymi latami (Mikołajczyk 1983, s. 6–7).

⁶⁸ Kolobova 1986, s. 255–258; Mikołajczyk 1978b, s. 74; s. 90, nr 127; tenże 1980, s. 109; zob. też Potin 1971, nr 118; s. 246, nr 112. Co prawda z obszaru tak obecnej Lubelszczyzny, jak i całej dawnej Korony znamy znaleziska monet moskiewskich nawet z I. połowy XVI i z I. połowy XVII w., jednak nie są one zbyt liczne. Monety te nie odgrywały istotnej roli w ówczesnym obiegu pieniężnym w Polsce, napływały nieregularnie i zapewne tylko częściowo zostały przyniesione przez żołnierzy moskiewskich, reszta zaś w wyniku handlu oraz przez żołnierzy polskich powracających z wojen Rzeczypospolitej z Moskwą (zob. tamże, s. 223, nr 53; s. 228, nr 65; Mikołajczyk 1985, s. 24–34).

⁶⁹ Szymanek 1992, s. 36–40.

⁷⁰ Męciewska, Mikołajczyk 1991, nr 1859, s. 258.

wspomniany wyżej medal rosyjski, przyznawany za udział w wojnie z Imperium Osmańskim, znaleziony między Modliborzycami a Kopcami, zagubiony w 1914 lub 1915 r.⁷¹

7. WNIOSKI

Przypuszczać możemy, iż fragment monety Mahmuda II odnaleziony pod Kopcami to dopiero drugi, obok wspomnianego z m. Lubanie, odnotowany przypadek znaleziska monety tego sultana na terenie obecnej Polski. Ponadto jest to zapewne pierwszy przypadek odnalezienia monety złotej Mahmuda II w Polsce, co czyni znalezisko szczególnie wartościowym. Równie interesująca wydaje się domniemana przez nas droga jej przeniesienia z Imperium Osmańskiego. W tej sytuacji zasadny wydaje się postulat zintensyfikowania badań nad przemieszczaniem się monet osmańskich na ziemię polskie w związku z różnymi konfliktami zbrojnymi.

SKRÓTY I BIBLIOGRAFIA

AGAD

1915 Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, *Militär General Gouvernement in Polen 1915–1918*, sygn. 1986.

Aksan V.

2007 *Ottoman Wars 1700–1870: An Empire Besieged*, Harlow 2007.

APL, AMM 1750

1750 Archiwum Państwowe w Lublinie, Akta miasta Modliborzyc, sygn. 2.

APL, AOZ 1822

1822(?) Archiwum Państwowe w Lublinie, Archiwum Ordynacji Zamojskiej, Plany, nr 25 (K. Bojanowski, 229,5 x 89,5 cm, 1:4000).

⁷¹ Należy zwrócić uwagę, że żołnierze carscy służący w różnych okresach na ziemiach Rzeczypospolitej mogli nie tylko przynosić tu monety osmańskie, ale także przynosić monety polskie i litewskie na terytorium osmańskie, gdy udawali się na kolejne wojny. A. Mikołajczyk wyliczył łącznie aż 189 różnych znalezisk monet polskich z XVI–XVIII w. m.in. srebrnych, w tym skarbów mieszanych monet zarówno polskich, jak i osmańskich z terytorium dawnego Imperium Osmańskiego oraz Mołdawii (Mikołajczyk 1982, s. 18–32; por. Mikołajczyk 1986, s. 186–206). W XVI i zwłaszcza XVII w. monety polskie trafiały jednak na ziemię Imperium Osmańskiego przede wszystkim w wyniku wymiany handlowej; por. Kołodziejczyk 1996. W eksporcie srebrnej monety przez południowo-wschodnie granice Rzeczypospolitej dominowały niderlandzkie talary lewkowe, obok nich wywożono też jednak polskie orty i lekkie talary, które prawdopodobnie dały nazwę popularnej srebrnej monecie osmańskiej, bitej od końca XVII w. i w kolejnym stuleciu, i nazywanej po turecku *zolota* (z pol. „złoty”).

APL, AOZ 1829

1829 Archiwum Państwowe w Lublinie, Archiwum Ordynacji Zamojskiej, sygn. 6004 (mapa K. Bojanowskiego).

APL, PRU 1804

1804 Archiwum Państwowe w Lublinie, Plany różnych urzędów, sygn. 207 (plan dóbr Modliborzyce).

Baranowski Z.

2001 *Rys historyczny miejscowości powiatu janowskiego*, Stałowa Wola 2001.

Boele K., Woudsma W.

2010 *Financial and Monetary Crisis During the Reign of the Ottoman Sultan, Mahmud II*, Journal of the Oriental Numismatic Society, no 202 (Winter 2010), s. 5–7.

Bończa-Tomaszewski W.

1939 *Kodeks orderowy. Przepisy obowiązujące posiadaczy orderów, odznaczeń, medali i odznak*, Warszawa–Kraków 1939.

Carte von West-Gallizien 1801–1804

1801–1804 *Carte von West-Gallizien: welche auf allerhöchsten Befehl Seiner Kaiserlich Oesterreichischen und Königlich Apostolischen Majestät in den Jahren von 1801 bis 1804 unter der Direction des dermahligen General Majors, und General Quartiermeisters Anton Mayer von Heldensfeld*, dostępna w serwisie www.mapire.eu jako część „First Military Survey 1763–1787” [dostęp: 18 IV 2018].

Çetin B.

2013 *State as the Source of Wealth in Ottoman economic thought: a different approach to reflections in the aftermath of the global crisis*, Journal of Economic and Social Studies, vol. 3, no 2, 2013, s. 124–125.

Damalı A.

2014 *Osmanlı Sikkeleri Tarihi. History of Ottoman Coins*, vol. 8, *Sultan Mahmud II*, Istanbul 2014.

Dutkowski J.

1998 *Warka, m., pow. grójecki*, WN XLII, 1998, z. 3–4, s. 219.

Gnjatovič D.

2012 *Sarafi — prvi menjači novca u Srbiji*, Bankarstvo, nr 6 (2012), s. 84–100.

Grochecki K., Solarska K.

2010 *Znaleziska numizmatycznych skarbów nowożytnych. Wiek XVI–XVIII — próba interpretacji*, [w:] *Skarby Lubelszczyzny*, pod red. E. Banasiewicz-Szykuły, Lublin 2010, s. 113–138.

Grochowska M.

2006 *Skarb monet ze Starego Miasta w Głogowie (2004)*, [w:] *Encyklopedia Ziemi Głogowskiej*, z. 60/61, pod red. A. Bok, Głogów 2006, s. 31–32.

Hupert W.

1923 *Wojny XIX wieku*, Lwów–Warszawa 1923.

Jabłońska W.

2000 *Janów Ordynacki w I połowie XIX wieku*, [w:] *Janów Lubelski 1640–2000*, pod red. B. Nazarewicz, Z. Baranowskiego i J. Łukasiewicza, Janów Lubelski 2000.

Ja'fari Mazhab M.

1396 (2017) *Gushe'i az sarnevesht-e moshtarek-e mellal-e Irān va Lahestān*, [w:] *Irān va Lahestān. Munāsabāt-e farhangi va tamaddoni / Historical and Cultural Interactions of Poland and Iran*, red. D. Kołodziejczyk i H. Kazemzadeh, Tehran 1396/2016 [sic, powinno być 2017], s. 31–37.

Kluge B.

1978 *Znaleziska monet z XVI–XVIII w. na obszarze Polski na podstawie zbiorów i Archiwum Gabinetu Numizmatycznego Muzeów Państwowych w Berlinie, cz. I*, WN XXII, 1978, z. 2, s. 96, 104.

Klucz znaków przyjętych

1918–1939 *Klucz znaków przyjętych dla map austriackich 1:75000 i 1:200000, pruskich 1:100000 i 1:200000, rosyjskich 1:84000 i 1:126000*, opr. J. Lewakowski, Warszawa–Kraków, bez daty wyd. (zapewne 1918–1939), s. 5.

Kolobova I.

1986 „*Ruski złoty*” w finansowej terminologii wschodniej Białorusi w drugiej połowie XVIII wieku, *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria numizmatyczna i konserwatorska*, nr 6, 1986, s. 255–258.

Kołodziejczyk D.

1996 *Eksport srebrnej monety z Rzeczypospolitej na ziemie Imperium Osmańskiego i problem bilansu handlowego*, [w:] *Mappa Mundi. Zbirnyk naukovych prac' na poszanu Jaroslava Daszkevycza z nahody joho 70-riczczja*, L'viv–Kiiv–New York 1996, s. 253–260.

Kopanina

1962 *Kopanina*, [w:] *Słownik Staropolski*, t. III, z. 5 (18), pod red. S. Urbańczyka i in., Wrocław–Warszawa–Kraków 1962, s. 339.

Korczyńska E., Paszkiewicz B.

1989 *Mennictwo XIX i XX wieku*, Kraków 1989.

Kossakowski D.

2012 *Krzyż Ignacego Solmana*, Korzenie Janowskie. Półrocznik Muzeum Regionalnego w Janowie Lubelskim, nr 19, 2012, s. 14–15.

Kotlar M.

1975 *Znaleziska monet z XIV–XVII w. na obszarze Ukraińskiej SRR. Materiały*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.

Kubiak S. (przy współudziale B. Paszkiewicza)

1998 *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski*, Poznań 1998.

Kwiatkowski B.

2012 *Folwarki Lubelszczyzny. Historia rozwoju i zabudowy*, Lublin 2012.

Lane-Poole S.

1883 *The coins of the Turks in the British Museum*, London 1883.

Latawiec K.

2007 *W służbie imperium.... Struktura społeczno-zawodowa ludności rosyjskiej na terenie guberni lubelskiej w latach 1864–1915*, Lublin 2007.

2011 *Rosjanie w Janowie Lubelskim 1867–1915*, [w:] *Janów i Janowiaczy w kręgu polityki, gospodarki, prawa, kultury i religii. Materiały z sesji naukowej — 23 czerwca 2010 r.*, pod red. B. Nazarewicz, Janów Lubelski 2011, s. 90.

Małarczyk D.

2013 *Złote monety tureckie ze skarbu z Muzeum w Jeleniej Górze*, *Przegląd Numizmatyczny*, 2/2013, s. 65.

Męclewska M.

1973 *Skarb monet z XVI w. z Modliborzyc, pow. Janów Lubelski*, WN XVII, 1973, z. 4, s. 222–228.

Męclewska M., Mikołajczyk A.

1983 *Skarby monet z lat 1500–1649 na obszarze PRL. Inwentarz*, Warszawa 1983.

1991 *Skarby monet z lat 1650–1994 na obszarze Polski*, Warszawa 1991.

Mikołajczyk A.

1978a *Uzupelnienia do pracy M. Kotlara „Znaleziska monet z XIV–XVII w. na obszarze Ukraińskiej SRR”*, WN XXII, 1978, z. 1, s. 34–44.

1978b *Złote monety w nowożytnych znaleziskach ziem koronnych: próba rekonstrukcji ich obiegu*, WN XXII, 1978, z. 2, s. 65–92.

1980 *Obieg pieniężny w Polsce środkowej w wiekach od XVI do XVIII*, Łódź 1980.

1982 *Materiały do inwentaryzacji znalezisk monet polskich na Bałkanach i w Azji Mniejszej*, WN XXVI, 1982, z. 1–2, s. 18–32.

1983 *Nowożytne skarby monet jako źródło historyczne. Wybrane zagadnienia*, WN XXVII, 1983, z. 1–2, s. 6–7.

1985 *Monety rosyjskie w znaleziskach z I połowy XVII w. na obszarze Wielkiego Księstwa Litewskiego i Korony*, [w:] *Pieniądz i mennictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego*, pod red. K. Filipowa, Białystok 1985, s. 24–34.

1986 *Nowe materiały do inwentaryzacji znalezisk monet polskich w Europie*, *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria numizmatyczna i konserwatorska*, nr 6, 1986, s. 186–206.

1987 *Wstępna charakterystyka monet nowożytnych ze znalezisk drobnych w Polsce*, WN XXXI, 1987, z. 4, s. 205–208, 211.

Miszczuk A.

2012 *Najdawniejsze dzieje regionu jeleniogórskiego. Od pradziejów do średniowiecza*, [w:] *Z historii Jeleniej Góry i regionu*, pod red. K. Kułakowskiej, Jelenia Góra 2012, s. 45.

Nazwy miejscowe Polski

2003 *Nazwy miejscowe Polski. Historia — pochodzenie — zmiany*, pod red. K. Rymuta, Kraków 2003.

Nykiel P.

2015 *XV Korpus Armii Imperium Osmańskiego na froncie wschodnio-galicyskim (1916–1917)*, Prace Komisji Historii Wojen i Wojskowości PAU, t. IX, 2015, s. 45–61.

Oguj O.

2014 *Obig tureckich monet ta jich poznaczenia na territorii Bukowini ta Moldowi*, Istoriko-geograficzni doslidzenia w Ukraini, wip. 7 (2014), s. 249.

Osiński T.

2014–2015 *Między optymizmem właściciela a realizmem burmistrza. Zarys dziejów społeczno-gospodarczych miasta i gminy Modliborzyce w latach 1809–1864*, [w:] *Modliborzyce. Studia z dziejów miejscowości i gminy*, pod red. D. Szulca, Lublin–Modliborzyce 2014–2015, s. 421.

Osteuropa

1915 *Osteuropa 1:25 000*, arkusz „Gruppe Breß Litowßk”; w portalu MAPSTER [dostęp: 30 IX 2018].

Pamuk Ş.

2000 *A monetary history of the Ottoman Empire*, Cambridge 2000.

2006 *From debasement to external borrowing: changing forms of deficit in the Ottoman Empire*, [w:] *Monetary and fiscal policies in south-east Europe. Historical and comparative perspective*, pod red. R. Avramova, S. Pamuka, Sofia 2006, s. 13.

2008 *Pieniądz w Imperium Osmańskim, lata 1326–1914*, [w:] *Dzieje gospodarcze i społeczne imperium osmańskiego 1300–1914*, pod red. H. Inalcik’a, D. Quataert’a, Kraków 2008, s. 825, 844–845.

Paszkiewicz B.

1995 *Warka, m. woj. Radom — lub okolica*, WN XXXIX, 1995, z. 3–4, s. 170–171.

2012 *Trawniki, gm. loco, pow. świdnicki*, WN LVI, 2012, z. 1, s. 136.

Patryn B.

1972 *Wolica, pow. Janów Lubelski*, WN XVI, 1972, z. 1, s. 54.

Pere N.

1968 *Osmanlılarda Madeni Paralar*, Istanbul 1968.

Pękalski M.

1963 *Z przeszłości Zaklikowa*, [w:] *Z dziejów powiatu kraśnickiego*, pod red. K. Myślińskiego i J. Szaflika, Lublin 1963, s. 129.

Potin V. M.

1971 *Znaleziska monet na obszarze Polski według archiwów leningradzkich, cz. II*, WN XV, 1971, z. 1, s. 248, nr 118; s. 246, nr 112.

Szałobudow W.M.

2010 *Monety z Samarii — nowoborodockoji forteci w konteksti datuwannia pamiatky, Nad-dniprianska Ukraina: istoryczni procesi, podiji, postati, wip.* 8 (2010), s. 404–405

Szeriemiet W. I.

1975 *Turcja i Adrianopolskij mir 1829 g.*, Moskwa 1975.

Szłapinskij W.

2000 *Współoddziaływanie rynków pieniężnych. Województwo ruskie a Turcja, Mołdawia i Wołoszczyzna (od połowy XVI do połowy XVII w.)*, WN XLIV, 2000, z. 1, s. 2, 5, 12, 21, 25–26.

Szulc D.

2014–2015a *Osadnictwo historyczne i stosunki własnościowe w okolicach Modliborzyc przed powstaniem miasta*, [w:] *Modliborzycze. Studia z dziejów miejscowości i gminy*, pod red. D. Szulca, Lublin–Modliborzycze 2014–2015, s. 193.

2014–2015b *Wstęp*, [w:] *Modliborzycze. Studia z dziejów miejscowości i gminy*, pod red. D. Szulca, Lublin–Modliborzycze 2014–2015, s. 21.

Szymanek W.

1992 *Walki pod Kraśnikiem w czasie I wojny światowej*, Regionalista, nr 1, 1992, s. 36–40.

Taźbirek D.

2011 *Janów Ordynacki w czasie powstania listopadowego 1830–1831 r.*, [w:] *Janów i Janowiaci w kręgu polityki, gospodarki, prawa, kultury i religii. Materiały z sesji naukowej — 23 czerwca 2010 r.*, pod red. B. Nazarewicz, Janów Lubelski 2011, s. 75–78.

Terlecki W.

1931 *Mennica warszawska w dobie powstania listopadowego*, Kraków 1931.

1960 *System monetarny Królestwa Kongresowego*, WN IV, 1960, z. 1–2, s. 94, 96.

1966 *System monetarny Królestwa Polskiego po powstaniu listopadowym (1832–1842)*, WN X, 1966, z. 1, s. 11.

1967 *Mennica Królestwa Polskiego w okresie jej likwidacji (1842–1867)*, WN XI, 1967, z. 1, s. 2.

Urbański M.

2006 *Monety w zbiorach Muzeum Okręgowego w Sieradzu*, Na sieradzkich szlakach, nr 2/82/2006/XXI, s. 18.

WN

1964–2012 *Wiadomości Numizmatyczne*, R. VIII–LVI.

Wojtulewicz H.

1964 *Modliborzycze, pow. Janów Lubelski*, WN VIII, 1964, z. 3–4.

1999 *Obieg monetarny w Lubelskiem w świetle znalezisk numizmatycznych (XVI–XVIII)*, Lubelskie Wiadomości Numizmatyczne, z. VIII, 1999, s. 5–11.

Żabiński Z.

1981 *Systemy pieniężne na ziemiach polskich*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Łódź–Gdańsk 1981.

THE FIND OF A HALF OF A GOLD OTTOMAN COIN
FROM KOPCE VILLAGE (JANÓW LUBELSKI COUNTY).

A contribution to the study of the circumstances of the inflow of Ottoman coins
to the Polish lands till the beginning of the twentieth century

(Summary)

A well preserved half of Sultan Mahmud II's gold Ottoman coin has been found near Kopce village (commune and county of Janów Lubelski) about year 2010. It has been identified as an Ottoman *hayriye* of Sultan Mahmud II, dated at 1244 AH (between July 1828 and July 1829 AD). Preserved is the upper part of the coin that was mechanically split, may be intentionally, at some not closer specified time (before or after taking it away from the Ottoman Empire?). We do not know if it was intended to use it in circulation in the Kingdom of Poland's market according to its metal weight, or was it to be used as raw material or to be used as an ornament. The coin has been found close to other ones dispersed over a small area: mainly Polish groszes and Russian kopeykas circulating probably since the close of the eighteenth century to the beginning of the twentieth century. Similar finds of Ottoman coins are quite rare in the territory of present-day Poland and in the Ruthenian lands of the former Polish Crown (present-day western Ukraine). Marta Męclewska with Andrzej Mikołajczyk and Mykola Kotlar have collected and described a total of only 28 stray finds of gold Ottoman coins and of hoards including them, mainly from the sixteenth and seventeenth centuries and a few from the eighteenth century from these lands. A fragment of the Mahmud II's coin found near Kopce is apparently only the second recorded case of finding a coin of this sultan in the territory of present-day Poland, and the first find of his gold coin. Equally interesting seems to be the supposed route of this coin's transfer from the Ottoman Empire. The fragment of Mahmud II's *hayriye* found near Kopce could be carried there and then lost, at the site of its later finding, by a Russian soldier who first took part in the Russian-Ottoman war of 1828–1829 and then, during the Russian-Polish war of 1830–1831 (the so-called November Uprising), fought near Janów, where intense combat was taking place. He could lose the coin in an inn that then existed near the place of the find. The transfer of Ottoman coins to the territory of present-day Poland during various military conflicts merits a further study.

Adresy autorów / The authors' addresses:

Dominik Szulc

Instytut Historii im. T. Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
rocznik.ltg@interia.pl

Dariusz Kołodziejczyk

Instytut Historii im. T. Manteuffla Polskiej Akademii Nauk
darkol@uw.edu.pl